

Obraćanje predstavnik sigurnosti Ujedinjenih naroda visokoga Vijeću

Vrijedi pisana riječ.

***Gospodine predsjedavajući, uvaženi članovi Vijeća sigurnosti,
uvažena predsjedavajuća Predsjedništva Bosne i Hercegovine,***

Za dva dana, 8. svibnja, obilježit ćemo osamdesetu obljetnicu završetka Drugoga svjetskog rata u Europi. Tog dana konačno je završena Hitlerova agresija, ali tek nakon nevjerojatnog gubitka ljudskih života i dubokih ožiljaka koje je ostavila čovječanstvu. Osamdeset godina kasnije, i dalje oplakujemo žrtve te agresije. Istodobno, ovi događaji nas podsjećaju da je sprječavanje rata i mirno rješavanje sukoba moguće unutar poretka utemeljenog na pravilima. Upravo je ovo tijelo, Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda, odgovor onih koji su vjerovali, i koji i dalje vjeruju, kako su život u miru i slobodi prvo i temeljno pravo svakoga ljudskog bića.

Ubrzo nakon toga, krajem svibnja, u Daytonu, Ohio, okupit će se predstavnici zemalja NATO-a, šire međunarodne zajednice, te Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Srbije kako bi obilježili tridesetu obljetnicu Daytonskoga mirovnog sporazuma, kojim je završeno krvoproliće i genocid počinjen između 1992. i 1995. godine. Rat u Bosni i Hercegovini vratio je u Europu stare strahote, zvjerstva i ljudsku patnju kakve nije doživjela od kraja Drugoga svjetskog rata. Daytonski sporazum iz 1995.

predstavljao je uspješan odgovor na ovaj sukob i bio je moguć isključivo utemeljen na pravilima, Povelji Ujedinjenih naroda, uključujući Poglavlje VII, te dogovorenom rješenju koje je otvorilo put ka zajedničkoj budućnosti u regiji nakon raspada Jugoslavije. Ovaj mirovni sporazum iz Daytonu sadržavao je *ad hoc* mehanizme i instrumente međunarodne kontrole za očuvanje održivoga mira koji uključuje ljudska prava i funkcionalnu demokraciju.

Osvrćući se na ova dva značajna datuma, prije no što započnem svoje obraćanje Vijeću sigurnosti UN-a kao visoki predstavnik za Bosnu i Hercegovinu, želio bih odvojiti trenutak da promislim o vrijednosti života nad smrću, načelu mira nad neprijateljstvom i prednostima humanosti nad divljaštvom. U tom kontekstu, želio bih s vama podijeliti osobni dojam koji smatram važnim: u posljednje vrijeme mi se sve češće obraćaju građani svih etničkih pripadnosti s pitanjem: „Gospodine Schmidt, možete li se pobrinuti da ponovo ne dođe do rata?“ Na to uvijek odgovaram da ne vidim opasnost od izbijanja rata, jer nitko ne želi ponovno prolaziti kroz takvo iskustvo. Nažalost, zapaljiva politička retorika, uvrede i ignoriranje zločina i terora koji su kulminirali genocidom u Srebrenici dovode u pitanje političku volju za očuvanjem daljnjeg postojanja Bosne i Hercegovine kako je navedeno u članu 1. Ustava. Moram dodati da međunarodna zajednica i susjedne zemlje u stvarnosti nisu slijedile takve pokušaje.

Poštovani članovi Vijeća sigurnosti,

Od mog imenovanja od strane Upravnog odbora Vijeća za provedbu mira (PIC), 27. svibnja 2021. godine, imao sam čast da generalnom tajniku i Vijeću sigurnosti UN-a podnesem osam izvješća o provedbi Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, poznatijeg kao Daytonski mirovni sporazum.

Moje ovlasti, koje je visokom predstavniku dao Upravni odbor Vijeća za provedbu mira, ponovno su potvrđene, prihvaćene i pozdravljene u Vijeću sigurnosti UN-a rezolucijama 1031, 1174,

1247 i drugima. Daytonski sporazum nije bio tek običan pravni dokument. Trideset godina nakon potpisivanja, on i dalje predstavlja temelj demokratske i multietničke strukture Bosne i Hercegovine. Aneks IV, Ustav ove države, složen je dokument koji bi se mogao unaprijediti daljnjim demokratskim razvojem. Implementirana pravila i zaštitni mehanizmi kojima se štite zastupljenost i sudjelovanje tri konstitutivna naroda i Ostalih u odlučivanju uključuju i prava na zaštitu od diskriminacije svih birača u Bosni i Hercegovini. Svi konstitutivni narodi nisu politički homogeni, već doprinose bogatstvu različitih političkih stavova, izvan njihove etničke ili vjerske pripadnosti. To je potvrđeno u presudama u tkz. slučajevima „Sejdić-Finci“ Europskoga suda za ljudska prava 2009., kao i drugim odlukama, poput slučaja Komšić i Ljubić pred Ustavnim sudom Bosne i Hercegovine. Ove presude, koje se odnose na izborne zahtjeve, još uvijek nisu provedene. Hrvatske političke stranke u zemlji, također uz podršku premijera Hrvatske, jasno su izrazile svoj stav u vezi s ovim pitanjem. Premijer Hrvatske također je naglasio da je ovo pitanje posebno važno u pogledu europskih integracija Bosne i Hercegovine. U ovom trenutku kada je BiH pozvana da započne pregovore o budućem članstvu u Europskoj Uniji, potreba za ustavnim reformom, ne samo u ovom kontekstu, postaje i očigledna i neophodna. To mora da osigura *pouvoir constituant* naroda i građana Bosne i Hercegovine i njihovih legitimno izabраних predstavnika. Međunarodna zajednica, na osnovi svojih nadležnosti dogovorenih i utemeljenih Daytonskim sporazumom, može pružiti podršku u ovom procesu. Dopustite mi da pojasnim. Kolonijalizam je potlačenim narodima oduzimao njihovo individualno i kolektivno pravo odlučivanja. U Bosni i Hercegovini, pravo odlučivanja pripada svima – ne jednostranim djelovanjem protiv međunarodno dogovorenog ustava i zakona, već njegovim unapređenjem i izmjenama. Zahtjevi Europske Unije o neophodnosti usvajanja međunarodno priznatog sustava prava – uz stabilne institucije koje jamče demokraciju, vladavinu prava, ljudska prava te poštovanje i zaštitu manjina – kako je navedeno u Kopenhaškim kriterijima, ukazuju na smjer kojim

treba ići. Trenutni status Bosne i Hercegovine, utemeljen na ovlasti iz Poglavlja VII Povelje UN-a, tada bi mogao biti završen. Nadalje, time bi se mogli steći uvjeti da se mandat *ad hoc* institucija Daytonskoga mirovnog sporazuma polagano i postupno privodi kraju.

Dame i gospodo,

Danas sam došao obavijestiti vas da su se uvjeti za potpunu provedbu civilnih aspekata Mirovnoga sporazuma u Bosni i Hercegovini znatno pogoršali u odnosu na prethodne izvještajne periode. Posebno je prvi kvartal ove godine obilježen značajnim porastom tenzija, što nesumnjivo predstavlja najozbiljniju krizu u zemlji od potpisivanja Daytonskoga sporazuma. Mogu ovdje podvući da vidim političku krizu, ali još uvijek nemam indicija za sigurnosnu krizu.

Kao što je navedeno u mome izvješću, naglo pogoršanje situacije proisteklo je iz reakcija na prvostupanjsku presudu Suda Bosne i Hercegovine kojom je osuđen predsjednik Republike Srpske Milorad Dodik. Gledajući unazad, nedavni postupci djeluju kao namjerna kulminacija politika koje su dugo osmišljavane i pripremane, a na koje sam redovito ukazivao u prethodnim izvješćima. Zato, posljednji razvoj događaja predstavlja jednostavno iskorištavanje prilike koju je presuda otvorila.

Nakon presude, gospodin Dodik pojačao je napade na ustavni poredak zemlje, nalažući vlastima Republike Srpske da usvoje zakone kojima se faktički zabranjuje djelovanje državnoga pravosuđa i tijela za provedbu zakona na teritoriji Republike Srpske, te čak stavio na stol nacrt entitetskog ustava, jasno aludirajući na *de facto* secesiju. Taj nacrt ustava, koji je vrlo složen dokument, objavljen je ubrzo nakon presude. Brzina kojom su i taj dokument i nacrti zakona postali javni jasno upućuje na to da su bili pripremljeni znatno unaprijed.

Prvo, ovi akti i ovi zakoni u osnovi su u suprotnosti s

provedbom Daytonškoga mirovnog sporazuma i njegovih aneksa. U skladu s tim, Ustavni sud je poništio sve ove zakone koje je donijela Narodna skupština RS.

Drugo, oni ugrožavaju teritorijalni i društveni integritet zemlje i njenih naroda izvršavanjem secesionističkih djela.

I treće, oni također stvaraju pravnu i izvršnu nesigurnost uspostavom entitetskih zakona i institucija koje su u suprotnosti s i konkuriraju državnim zakonima i njihovim nadležnostima. Zbog toga je potrebno da institucije stvorene u Daytonu, poput Ustavnoga suda, spriječe raspad ove zemlje, a kada je u pitanju zaštita funkcionalnosti države, potrebne su također i moje pravne nadležnosti kao visokog predstavnika.

Kao posljedica svega, koalicija na državnoj razini doživjela je ozbiljan udarac, zamah pristupanja Europskoj Uniji zaustavljen je, funkcionalnost države se podriva, a reforme su marginalizirane. Ovaj razvoj događaja nije nepopravljiv, ali je ozbiljan. Potrebno ga je riješiti bez odlaganja, a zahtijeva aktivno sudjelovanje međunarodne zajednice.

Poštovani članovi Vijeća sigurnosti,

Kao što sam napomenuo u svom sadašnjem izvješću, opća ekonomska situacija se za sada čini stabilnom unatoč trenutnoj krizi. Međutim, demografska situacija u zemlji se ne poboljšava. Veliki gubitak mladih i kvalificiranih građana ove države predstavlja prepreku ekonomskoj i društvenoj održivosti zemlje. Da bi se bolje razumjela opasnost potrebno je imati bolje podatke, po mogućnosti u obliku novog popisa stanovništva. Nažalost, diskusija o novom popisu stanovništva je u velikoj mjeri politizirana. Ovih dana upravo čekamo novo izvješće UNFPA o demografskom stanju u zemlji.

U kombinaciji s vrlo očitom degradacijom okoliša i učestalim prirodnim nepogodama, može se sa sigurnošću zaključiti da svakodnevni život u Bosni i Hercegovini ne postaje lakši.

U ovim teškim vremenima, Bosna i Hercegovina je na svojoj strani imala nepokolebljivu podršku međunarodne zajednice protiv ove egzistencijalne prijetnje. Sve članice Upravnog odbora Vijeća za provedbu mira i veliki broj članica UN-a reagirali su na ove politike izražavajući svoju zabrinutost, pozivajući na zaustavljanje takvih remetilačkih aktivnosti i naglašavajući, između ostalog, svoju nepokolebljivu podršku punoj provedbi Daytonskog mirovnog sporazuma i jedinstvu i teritorijalnom integritetu Bosne i Hercegovine. Od najvećeg je značaja nastaviti dalje s ovim naporima.

Također bih želio izraziti svoju zahvalnost Vijeću sigurnosti UN-a što je nedvojbeno potvrdilo svoju predanost suverenitetu, neovisnosti, jedinstvu i teritorijalnom integritetu Bosne i Hercegovine u potpunosti u skladu s Daytonskim mirovnim sporazumom.

Ovu izjavu smatram iskrenom podrškom Bosni i Hercegovini.

Primjećujem da se srpska zajednica nije odazvala na nezakonite direktive g. Dodika. Na primjer, na pripadnike srpske nacionalnosti, koji rade u državnim institucijama, vršen je pritisak da napuste svoja radna mjesta, ali ovi pozivi i prijetnje su uglavnom ostali bez odgovora. Unatoč teškoj političkoj situaciji, ni ja nemam sumnji u pogledu predanosti srpske zajednice kada govorimo o europskom putu BiH. To su jasno rekle i opozicijske stranke PDP, SDS i druge.

Bošnjačka zajednica je unatoč napetostima uspjela ostati mirna i nastaviti putem strpljivoga dijaloga kako bi, između ostalog, zadržala i europske integracije ove zemlje na stolu.

Što se tiče hrvatske zajednice, također primjećujem stalnu proeuropsku opredijeljenost kao i povećanu spremnost za učešće u međuetničkom dijalogu, uključujući i lokalne sporove. Slučaj Središnje zone u gradu Mostaru, o čemu se detaljnije možete informirati iz mogega izvješća, bez zauzimanja strana, predstavlja dobar primjer. U ovom konkretnom slučaju, više bih

volio da lokalni čimbenici međusobno pronađu rješenje, nego da rješenje donese međunarodna zajednica. Dobra volja postoji i treba je poticati kako bi se uklonila buka koju šire neki sudionici. Povjerenje dajemo onima koji ostaju posvećeni tome da osiguraju miran suživot u jednom gradu. Kako čujem, gradonačelnik Kordić i predsjedavajući Gradskoga vijeća Rahimić poduzeli su konkretne korake za rješavanje situacije. Sačekat ćemo i vidjeti.

Budimo jasni oko toga da narod Bosne i Hercegovine može živjeti i živi zajedno. U velikom dijelu, zajednice u zemlji ne podržavaju ekstremizam ili secesionizam. Za to postoje brojni dokazi u svakodnevnom životu, ali etnocentrična politika previše vremena troši na stvaranje podjela unutar zajednica umjesto na njihovo ujedinjenje.

Svjedočimo i dobrim i lošim događajima koji se odvijaju u isto vrijeme. Uzimajući to u obzir, koji je put naprijed?

Kao što sam ranije izvijestio, diskriminacija ostaje i dalje složen problem koji obuhvaća mnoga pitanja i skupine. Stoga ponovo pozivam političke čelnike u Bosni i Hercegovini da pokrenu sveobuhvatne ustavne i zakonske reforme kako bi se riješio ovaj problem.

Iako se ustavni okvir mora poboljšati, prošli pokušaji su pokazali osjetljivost ovoga pitanja. Važno je imati na umu da je Bosna i Hercegovina država tri konstitutivna naroda, predstavnika Ostalih i svih građana, te da se zaštita koja se pruža svima mora sačuvati uz uklanjanje diskriminacije iz trenutnog ustavnog okvira.

Takav proces ustavne reforme trebao bi biti usmjeren i na rješavanje 14 ključnih prioriteta Europske komisije. Nepotrebno je reći da postoji znatno preklapanje između 14 ključnih prioriteta i ciljeva Agende 5+2, što je osnova mog djelovanja u skladu s odlukom PIC-a. Jačanje vladavine prava je jedno od najvažnijih pitanja. Zato koristim ovu priliku da

ponovim da put naprijed također zahtijeva spoznaju da se Dayton i agenda reformi Europske unije međusobno nadopunjuju.

Zadatak izmjene ustava na način koji je u potpunosti usklađen s normama Europske unije nipošto nije lak. Predlažem da svi oni koji su zainteresirani za osiguranje svijetle i prosperitetne budućnosti za Bosnu i Hercegovinu organiziraju konferenciju o ovim pitanjima.

Pitanje državne imovine u Bosni i Hercegovini i dalje je neriješeno. Ovo pitanje i dalje predstavlja značajnu prepreku ekonomskom razvoju zemlje. S obzirom na izazove prouzročene trenutnim nedostatkom državnoga zakonodavstva o ovom pitanju, postoji potreba da međunarodna zajednica ostane angažirana. Kao dio Agende 5+2, ja također ispunjavam svoju obvezu da omogućim i olakšam pokretanje tog procesa.

Prema tome, izazovi s kojima se suočava Bosna i Hercegovina su složeni i raznoliki. Ali, budimo jasni: ozbiljna kriza s kojom se Bosna i Hercegovina trenutno suočava rezultat je ozbiljnih napada na Daytonski mirovni sporazum od strane nekih koji imaju političku odgovornost, uključujući ustavni i pravni poredak Bosne i Hercegovine. Oni pogrešno tumače Dayton. Daytonski sporazum treba razvijati demokratski i razgovorom, a ne dovoditi ga u pitanje.

Svatko u Bosni i Hercegovini treba razumjeti da ni jedan pojedinac nije iznad zakona. Dapače, svatko mora poštovati vladavinu prava.

Cijenjeni članovi Vijeća sigurnosti, da zaključim:

Bosna i Hercegovina se suočava s teškim vremenima. Nitko prije trideset godina ne bi očekivao da će međunarodna zajednica danas biti toliko potrebna kao što jeste. Ali, Mirovni sporazum koji je ovo Vijeće sigurnosti UN-a podržalo prije trideset godina i dalje je temelj na kojem se može graditi budućnost Bosne i Hercegovine sa svojim suverenitetom, teritorijalnim integritetom i političkom neovisnošću. Ponovno

otvaranje ili redefiniranje Mirovnoga sporazuma dovodi u pitanje same temelje mira i prosperiteta u Bosni i Hercegovini. To ne znači da ne bismo trebali razgovarati o potrebnim izmjenama i dopunama ovog ustava.

Put naprijed uključuje suprotstavljanje prijetnjama i napadima na same njegove temelje, ali i provedbu značajnih reformi, uključujući kontekst europskih integracija zemlje. Radi se o jačanju institucionalne stabilnosti i funkcionalnosti države i nastavku jačanja integriteta izbora u svjetlu općih izbora u zemlji 2026. godine. Na tome treba biti fokus.

Visoki predstavnik kao međunarodna *ad hoc* institucija nikada nije bio zamišljen da bude stalna funkcija. Ali težnje Bosne i Hercegovine za europskim integracijama će, u doglednoj budućnosti, biti izgrađene na dejtonskom sustavu kao temelju njenog ustavnog poretka. Bosna i Hercegovina je potpuno reorganiziran subjekt međunarodnog prava i pravni sljednik Republike Bosne i Hercegovine i ne postoje drugi subjekti međunarodnog prava u BiH.

Međutim, mora se jasno staviti do znanja da međunarodna zajednica na kraju ne može određivati budućnost zemlje. Impulsi i smjernice moraju dolaziti s domaćega terena. Stoga pozivam političke čelnike širom zemlje da nastave svoj put ka punoj europskoj integraciji, provedu reforme i izgrade demokratsko društvo s dobrom upravom, koja osigurava prosperitet sadašnjoj i budućim generacijama.

Međunarodna zajednica mora nastaviti pružati svoju podršku i pomoć kako bi pomogla zemlji i narodu Bosne i Hercegovine da oblikuju svoju budućnost i uvjerila ljude u ovoj zemlji da nisu zaboravljeni.

U zaključku, želio bih iskoristiti ovu priliku da zahvalim vama i vašim vladama na nepokolebljivoj podršci koju ste pružili Bosni i Hercegovini, kao i Uredu visokoga predstavnika. Ova podrška je posebno relevantna i u vezi s

neophodnim izvršnim odlukama koje moraju biti donesene u skladu s ovlastima koja su meni dodijeljena kao visokom predstavniku. Kada ne postoji druga opcija, to mora biti posljednje sredstvo.

Hvala vam.